

MEMOIRES JANNUS RITTER IN NATZWEILER (deel II)

Juli 1944 - In hal 4 had ik een goed leventje. Mijn werk bestond uit het bijvijlen en oppoetsen van kleine onderdelen van de gesloopte motoren, ze invetten en soms zelfs inpakken. Een van mijn beste vrienden was er schrijver en samen hadden we het best gezellig. In het kamp werd de verzorging langzamerhand ook beter. Het eten werd overvloediger, de geest in de bloks werd beter door de vervanging van verscheidene blokoudsten, kortom het begon iets te lijken op de laatste tijd in Buchenwald, hoewel de hele opzet van het kamp en zijn bouw als vernietigingskamp toch altijd een hinderpaal bleven voor een volledige ontwikkeling in deze richting. Ik speciaal had er de laatste tijd een goed leven; niet alleen doordat ik beter werk had, maar ook door een andere vriend, die in de effectenkamer werkte en daar zoveel eten kreeg dat er bijna iedere avond een pannetje soep of een stuk brood voor mij overbleef.

Augustus 1944 - Helaas zou deze toestand weer niet van lange duur zijn. De invasieoperaties vorderden snel en al spoedig begonnen de buitencommando's gevaar te lopen. Men begon te evacueren en dag na dag stroomden de gevangenen het kamp binnen. Het gevolg bleef niet uit: een ernstige overbevolking met alle nadelige gevolgen van dien. Je sliiep tenslotte met 3 man in 2 bedden, onder de bedden, op de tafels in het dagverblijf, in de wasruimte; je was genoodzaakt grotendeels buiten te eten, de appèlplaatsen waren te klein om de bijna driedubbele bezetting te verwerken, kortom het was tenslotte één grote chaos. Het blok, waar de Steinbruch lag, was er nog het beste aan toe. Wij waren de enigen die nog werkten tenslotte en daarom liet men ons nog het meest met rust. Een algemene luizenplaag bleef natuurlijk niet uit. Ze probeerden dit te bestrijden door een groots opgezette desinfectie. Op een avond werd het hele blok naakt uitgekleed en zo naar beneden naar het desinfectieblok gestuurd. Daar werd iedereen zorgvuldig geschoren, gebaad, ontsmet en tenslotte weer naakt naar het blok teruggestuurd. Daar zaten we toen allemaal als blote aapjes op de bedden waar ook de matrassen en de dekens uitgehaald waren. Als het niet zo onaangenaam geweest was, was het werkelijk wel lachwekkend. Een minder plezierige noot in het geheel was de blokoudste, die door de hele rommelboel en de chaos wat over zijn toeren was en zonder enige noodzaak met een

gummistok op de blote lijven begon te ranselen, wat de chaos en de zenuwtoestand nog veel erger maakte. Het geheel leverde een dergelijk gemengd beeld van lachwekkendheid en verschrikking op, dat ik het niet licht zal vergeten. Ondanks deze voorzorgen kwamen er toch enige gevallen van tyfus voor, waaraan dan ook verscheidene slachtoffers stierven. Toch was dit nog maar een zwakke afspiegeling van de verschrikkingen, die ons nog te wachten stonden in de laatste maanden van het Duitse rijk en van onze gevangenschap. Gelukkig dat wij daar toen nog geen idee van hadden.

Intussen kwamen de geallieerden steeds dichterbij en het werd het zelfs langzamerhand de vraag of men tot evacuatie van Natzweiler zou overgaan of dat de opmars zo snel zou gaan dat ze ons niet meer weg zou kunnen krijgen. De "vijand" stond volgens de berichten reeds in Metz, Verdun, Nancy, ja zelfs in Epinal - en nog maakte men geen aanstalten om op reis te gaan. Het einde van augustus en het begin van september was van een angstige, maar ook van een verwachtende spanning vervuld. Toen kwam het bericht, dat de commandant bevel zou hebben gekregen tot evacuatie, maar, zo luidde het, men had geen wagons en bewaking. In spanning wachtten wij nu af, of ze nog te elfder ure deze zeer nodige zaken zou weten te verschaffen. De geallieerden schenen juist in onze buurt geen erge haast te maken; zij rukten op naar Belfort, ten zuiden en naar Saarbrücken ten noorden van ons, maar juist bij Nancy bleven zij staan. En toen kwamen in de eerste dagen van september de wachtposten en de wagons en op 2 September ging het eerste transport. "Die hebben pech gehad", dachten wij, maar hoopten altijd nog, dat de Amerikanen ons zouden komen bevrijden. De hoop was ijdel en op 2 september was ook ons transport aan de beurt.

Van de Steinbruch bleef een kleine groep achter, die een paar dagen tevoren was uitgekozen, maar daar was ik als te kort werkzaam in de hallen, niet bij. Ik was daardoor in de laatste dagen ook overgeleverd aan de onontwarbare chaos die er onder de niet werkende gevangenen heerste. Ondanks de desorganisatie liep het vertrek nog tamelijk vlot van stapel.

's Morgens 4 september 's heel vroeg verzamelde het transport, ongeveer 3500 man sterk, bij de keuken om de marsch-rantsoenen te ontvangen: een heel brood, 1/7 bus vlees en een flinke hoeveelheid

margarine (ik weet niet meer hoeveel). Bij het krieken van de dag passeerden wij voor het laatst de poort van het kamp. De bewaking bestond uit een mengelmoes van SS, gewone soldaten en burgerpolitie. Wij legden de 7 km lange weg naar het station Rotau vlot af. Onderweg hadden wij nog een laatste gezicht op het kamp en de Steinbruch, heel hoog in de bergen, en toen verdween het geheel voorgoed uit het gezicht. Zover men zien kon was de weg bezet met de marcherende kolonne, een merkwaardige aanblik. In Rotau verliep het inladen tamelijk vlot en spoedig zat iedereen op zijn plaats in de trein, 40 man per wagon. Het duurde pas tot de middag voordat wij vertrokken. De hele dag hadden wij het passeren van honderden vrachtwagens kunnen bekijken op de weg die langs het station liep, alle beladen met goederen en personen die nog in allerijl in veiligheid werden gebracht, voor den oprukkende vijand. De vijand maakte zich echter in het minst niet druk en liet ons rustig ontsnappen, naar de binnenlanden van donker Duitsland. 's Avonds passeerden wij de Rijn en tegen middernacht stonden wij op het station in Karlsruhe.

Hier nam het geheel weer even een onaangename wending toen de sirenes begonnen te loeien en kort daarna het gegrom van de bommenwerpers te horen werd. Toen de "Flak" begon te schieten en de machines klaarblijkelijk vlak boven ons waren, stapten onze SS-bewakers uit, deden de deur op slot en verdwenen in de schuilkelders. Juist op tijd, want nauwelijks waren zij weg, of wij hoorden het bekende gesis (of is het een gefluit?) van de vallende bommen en vlak daarop de zware detonaties, die de wagon een hupje deden maken en het gebouw op zijn grondvesten deed wankelen. Maar toen het voorbij was stond onze trein nog net zo op het station en wij waren weer eens door het oog van een naald gekropen. Tenminste, zo beschouwde ik het, maar wie zal zeggen of een treffer op het station niet de ene helft de dood en de andere helft de vrijheid zou gegeven hebben? In ieder geval ging de reis weer verder, nadat de heren SS weer waren ingestapt en langs een geweldige omweg reisden wij naar Stuttgart. Hier ondergingen wij midden op de dag nog eens een bombardement, d.w.z. wij stonden enige kilometers buiten de stad, terwijl in Stuttgart zelf de bommen neerregenden. De SS verliet weer eens de wagons, uit angst voor beschieting, maar na afloop van de voorstelling stapte iedereen weer in en de reis werd voortgezet. Opnieuw maakten wij een grote omweg

maar de volgende morgen stonden wij toch eindelijk in München. De dorst begon als gewoonlijk op transporten, te kwellen en sommigen hadden er zo van te lijden, dat ze uiteindelijk water dronken uit een blik waar wij tevoren in geürineerd hadden. De reis duurde echter nu niet lang meer; de bestemming was namelijk Dachau, een 10-tal kilometers van München. Wij reden er tegen de middag binnen, nieuwsgierig wat dit, nieuwe verblijf ons zou brengen.

Natzweiler behoorde definitief tot het verleden en het was ook nu weer met gemengde gevoelens van spijt en opluchting, dat ik aan deze periode terugdacht. Ik had ook hier weer die merkwaardige omwenteling meegemaakt van ouderwets concentratiekamp, gericht op vernietiging van staatsgevaarlijke individuen, naar een kamp van koelies, die onder vrij dragelijke omstandigheden werden gehouden ten behoeve van een zo hoog mogelijke arbeidsprestatie. Deze verbeterings-tendens was waarschijnlijk ook ten dele toe te schrijven aan zekere represailles, die de geallieerden hadden genomen op Duitse gevangenen.

Mijn gezondheid had in deze periode niet veel te wensen overgelaten. Een paar maal had ik flinke diarree en in het begin ook wel honger met wat hoofdpijn als gevolg, maar met het revier ben ik in dat half jaar praktisch niet in aanraking geweest. Er stond mij echter nog genoeg te wachten hoewel ik daar op dat moment geen idee van had; algemeen was immers de verwachting dat de oorlog dat najaar nog beëindigd zou worden. Maar dat zou bitter tegenvallen.
